

מנצח החכמה

פרק שלישי - כיבוס בערב שבת

א. מתקנת עזרא שיהיו (א) מכבסים בגדים ביום ה' מפני כבוד השבת: [שו"ע סי' רמ"ב]

חוט שני

מנצח החכמה

דפליגי המג"א והא"ר בעיקר תקנת עזרא לכבס דוקא ביום ה' אם הוא משום שיהיו פנויים לכבוס שבת או משום שיהיה לו בגדים נקיים לשבת [ה].

ונראה דאף לדעת המג"א אם לא כיבס ביום ה' ואין לו בגד מכוסה לכבוס שבת שמותר לו לכבס ביום ו', מפני שלא מזכר בתקנה שאין לכבס בערב שבת אלא התקנה לכבס בחמישי, והיינו כדי שלא יטרוך לכבס בערב שבת, אך אם אין לו בגד לשבת מותר לו לכבס בערב שבת [ו]. ואף לדעת הא"ר אין לכבס לכתחילה בערב שבת שהרי זו היתה התקנה ש"מכבסים בחמישי".

ומדאיתא בגמ' "מכבסים בחמישי בשבת" לכאורה משמע שלא מכבסים כליל שישי שאין זה "חמישי בשבת", ואין לכבס כליל שישי כמו שאין לכבס ביום שישי.

כיבוס ושאר מלאכות בערב שבת

הנה בערב שבת מותר לעשות מלאכות אף שאינם לצורך השבת עד המנחה וכמבואר בשו"ע [ז], מ"מ כיבוס הבגדים אין

(א) מכבסים בגדים ביום ה'. נמסקת ב"ק [א] איתא, עשר תקנות תיקן עזרא וכו' ומכבסים בחמישי בשבת וכו'. פרש"י ומכבסים בגדיהם לכבוס שבת. ולשון השו"ע [ב] מתקנת עזרא שיהיו מכבסים בגדים בחמישי בשבת מפני כבוד השבת. וכתב המג"א [ג] כלומר לא בערב שבת שיהיו פנויים לכבוס שבת, עכ"ל. והיינו דעיקר התקנה היא כדי שלא יבזבזו בערב שבת לפיכך תיקן עזרא לכבס ביום חמישי. אבל הא"ר כתב ו"ל, משמע דעיקר התקנה לכבס לכבוס שבת והא דלא תיקן בערב שבת משום שאין פנאי לכבס או שצדוק נכתב ונתייבש צאותו היום ודלא כמג"א דמשמע מנייה שהבין דעיקר התקנה היה שלא לכבס בערב שבת שיהא פנוי לכבוס שבת דליתא, עכ"ל.

והנה לכו"ע בכלל תקנת עזרא שיהיו לו בגדים מכוסים לשבת וכן שיהא פנוי מעסק הכבוס בערב שבת להכין צרכי שבת וכמ"ס הרא"ש [ד] ו"ל, ושהיו מכבסים בחמישי בשבת מפני כבוד שבת ללבוש לבנים ובערב שבת אין פנאי לכבס, עכ"ל. אלא

שער הציון

חריף כמו צלל ושום עם סכין קודם הפרשת תו"מ הפרשת התו"מ פוטרת גם את הצלוע בסקין ע"י מחני' מס' מעשרות פ"ה מ"ד, שהתורם צלצו על הקוטעים ועל הצדדין ועל מה שבחוף הצד, ע"כ. והר"ש הביא מתוספתא דתרומות [פרק ג'] התורם את הגורן צריך שיכוין את לבו על מה שבקוטעין ועל מה שבצדדין ועל מה שבחוף, התורם את הצור צריך שיכוין את לבו על מה שבחצונין ועל מה שבזוין, התורם את הגת צריך שיכוין את לבו על מה שבגפת ואם לא כוון תנאי ב"ד שיתרום על הכל, ע"כ. ועי' רמב"ם הל' מעשר פ"ב הל' ז', ואכמ"ל:

[א] פ"ב ע"א: [ב] סי' רמ"ב ס"א: [ג] סק"ה: [ד] ב"ק פרק ז' סי' י"ט: [ה] וזוה שעוברים ועושים כביסה בערב שבת [אף במכונת כביסה וכדלקמן] ידוע מכמה וכמה הפרת שלום בית שמקורו בזה, שעי"ז אין פנאי להכין כראוי צרכי שבת: [ו] עיין מסכת תענית כ"ט ע"ב שבת שחל תשעה באב להיות בחובה וכו'. וע"ע מש"כ לקמן בפרטי הדינים צענין הכיבוס אות ג: [ז] סימן רנ"א:

לעשות אלא ביום ה', והחילוק בין כיצום לשאר מלאכות שעיקר עסק הכיצום הוא עסק גדול שנמשך הרבה זמן וכיון שזה משפיע לשאר ההכנות לשבת תיקן עזרא שמכבדים בחמישי.

חולים] או עוזרת בית יהודית וכדו', אין לומר להם לבצק את הבגדים בערב שבת אלא ביום ה' שכל הגעשה בבית ישראל הרי זה כאילו הוא עשאו.

כיבוס במכונת כביסה

בְּזִמְנֵינוּ שֶׁמִּכְבָּסִים זִמְכוּנֵת כְּבִיסָה, אַעפ"כ
 אֵין לִכְבֵּס זִמְכוּנָה אֲלֵא בְיוֹם ה',
 שֶׁאֵף שֶׁאֵין זוֹה "כ" טִירְחָא כְּמוֹ כְּבִיּוֹס שֶׁל
 זְמַנֵּנוּ מ"מ גַּם כִּיּוֹס בְּאַוּפֵּן זֶה הוּא בְּכֻלָּ
 הַתְּקֵנָה שֶׁכָּל הַהִתְעַסְקוֹת בַּעֲסָק הַכְּבִיסָה יִהְיֶה
 בְּיוֹם ה', וְאֵף הַהִתְעַסְקוֹת בְּאַוּפֵּן זֶה יֵשׁ בּוֹ
 אֶת הָעֵינִין שֶׁל כִּיּוֹס, שֶׁלֹּא נֶאֱמַר הַתְּקֵנָה
 דּוֹקָא בְּאַוּפֵּן שְׁעוֹשֶׂה "יוֹם כְּבִיסָה" אֲלֵא אִפִּי
 לִכְבֵּס בְּגַד קָטָן אֶחָד ג"כ יֵשׁ לִכְבֵּסוֹ בְּחִמְיָשׁ
 וְלֹא מִטַּעַמָּא דְּלֹא פְּלוּג אֲלֵא שְׂזוּהִי הַתְּקֵנָה
 שֶׁבַּע הַכְּבִיסָה יִהְיֶה בְּיוֹם ה'.

ואף לדעת הא"ר שטיקלר התקנה היתה
שהיו לו בגדים נקיים לשבת, מ"מ הרי
קצתו ש"מכבדים בחמישי" מפני כבוד השבת,
והיינו שהתעסקות בעסק הכביסה תהיה
ביום ה' והיו הידים והלצ פנויים בערב שבת
להכין נרתי שבת וכו"ל, ודו"ק.

כיבוס במכבסה בע"ש

מִי שֵׁשׁ לוֹ מִכְצָקָה לִכְבֵּס בְּגָדֵי אֲחֵרִים, מוֹתֵר לוֹ לִכְבֵּס בְּגָדֵיהֶם גַּם צִעְרֵב שְׂצַת דֹּלָא גִרַע מִשָּׂאֵר מַלְאָכוֹת שְׁמוּתֵר לַעֲשׂוֹתָם עַד הַמִּנְחָה. וְתִקְנֵת עֲזֹרָא לֹא נִתְקְנָה אֲלֵא לְצַעַל הַבְּגָדִים שֶׁאֵלְלוּ זֶהוּ טוֹרֵחַ צִין שֶׁאֵר הַטִּירָחוֹת לְאֲרֵכֵי הַצִּיַּת.

למסור בגדים לכבד במכבדה ביום ו' ע"מ
לקבל מכובדים באותו היום, ז"ע
אם גם זה בכלל שאין מכבדים בערב שבת.
אדם שיש לו בביתו משרת גוי [כמו
שמאוי בזמנינו אלל זקנים או

כיבוס בע"ש שלא לצורך השבת

לכבם צערצ שצת צגדים שאינס לשצת,
לדעת המג"א דס"ל דתקנת עזרא
הוא משום שלא יכבסו צערצ שצת, נראה
פשוט שאין לכבס כל כבוס צערצ שצת שהרי
יסקוד התקנה שיהיו פנויים צערצ שצת להכין
צרכי השצת וא"כ אין חילוק אם הכיבוס הוא
לצורך השצת או שלא לצורך השצת.

אך לדעת הא"ר דס"ל שיעקר התקנה שיהיו
לו בגדים נקיים לשבת וע"ז תיקן עזרא
לכבס בחמישי, י"ל שמותר לכבס ביום ו'
בגדים שאינם לצורך השבת דלא גרע משאר
מלאכות שמותר לעשותם עד המנחה.

בגדי שבת וכיבוס הבגדים

הנה מלינו צ' עיניים בעינין "צגדי שצת":
א' צגדים המיוחדים רק לשצת ללוצסם
לכצוד שצת. צ' כיצוס הצגדים לכצוד שצת.
והנה צמס' שצת [ח] איתא, כתיב [ט] וכצדתו
מעשות דרכיך, וכצדתו שלא יהיה מלצושך של
שצת כמלצושך של חול וכי הא דר' יוחנן קרי
למאני מכצדותא [שמכצדים צעליהם. רש"י].
והיינו שיהיו צגדים מיוחדים לכצוד שצת
והוא משום יקרא דשצת. והעינין הצ'
שהצגדים יהיו מכוצסים ילפיין צספרא
מקרא ד"שצת שצתון מקרא קדש" לקדשו
ולכצסו צכסות נקיה וכו' [הציאו המ"צ]
ועזרא תיקן שהכיצוס יהיה ציוס ה'. ועיין
עוד להלן מש"כ צזה.

וזה מש"כ הרמב"ם [י' וז"ל, ומכבוד השבת
שילבש כסות נקיה ולא יהיה מלבוש

שער הציור

[ח] קי"ג ע"א: [ט] ישעיה נ"ס י"ג: [י] פרק ל' ה"ג:

החול ^{מלבוש} כמלבוש השבת וכו', ועזרא תיקן שיהיו העם מכבסים בחמישי מפני כבוד השבת, עכ"ל. מוצא ר' עניים: א' שיהיה מלבוש מיוחד לשבת. ב' כסות נקיה, ובענין זה תיקן עזרא שיהיו מכבסים בחמישי וכו"ל [יא].

ודע דאף הצגדים המיוחדים לשבת נריכים שיהיו נקיים ומכובסים רק שאינם נריכים כיבוס תדיר כמו שאר בגדים.

לד"ה יתבאר בע"ה על איזה בגדים נאמר ^{אמר החכם} "בגדי שבת" ועל איזה בגדים נאמר ^{הפירוש} שיהיו מכובסים.

והנה לדעת הא"ר דס"ל דעיקר הטעם בתקנת עזרא הוא משום שהבגדים יהיו מכובסים לשבת, נ"ע מה נריך לזה תקנה מיוחדת של עזרא הרי ילפינן לה מקרא ד"מקרא קודש" שנריך לכבדו בכסות נקיה, ועיין במ"צ [יב] ש"א שהוא חיוב מן התורה. וכמו שכבר הקשה המחלית השקל [יג] על הא"ר וכו"ל, מי שאין לו מכובס ^{מכובס} ונריך לכבס שמחויב לכבס לכבוד שבת אין נריך לזה תקנת עזרא ועל זה לא תיקן כי הוא בכלל עונג שבת, עכ"ל.

וא"ל לדעת המג"א דס"ל דעיקר הטעם הוא כדי שיהיו פנויים בערב שבת אחי שפיר, דדינא דכסות נקיה ילפינן מ"מקרא קדש" והיינו ע"ס הדין הוא שהבגדים יהיו מכובסים בערב שבת ועזרא תיקן רק את הזמן שיכבסו בחמישי כדי שיהיו פנויים לשאר נרכי שבת.

שער הציור

[יא] מרן החזו"א היה מקפיד להחליף בגדיו למכובסים בכל שבת ויו"ט ואף כשהיה שבת ויו"ט סמוכים זה לזה אע"פ שמסתמא היו הצגדים נקיים. ואולי זה הביאור במש"כ המ"צ [סי' רמ"ב סק"ה] וכו"ל, נריך לזוהר שלא לילך בחלוק אחד כמה שבתות כדי שלא לעבור על תקנת עזרא. מ"מ אינו מוכרח שזוהי כוונת המ"צ דאפשר דמש"כ "כמה שבתות" היינו כמה שבועות. ובמעשה רב להגר"א א"ת קמ"ו כתב וכו"ל, בענין בגדי שבת מנהגו להחליף כל בגדיו מכף רגל ועד ראש כל יעד דבר שלא החליף, עכ"ל: [יב] סי' רמ"ב סק"א: [יג] שם על מג"א סק"ג: [יד] סי' רס"ב סק"ו: [טו] סי' רס"ב סק"ה:

אלו בגדים צריך שיהיו בגדי שבת וא"ל צריך לכבסם

נראה שגדר הצגדים שנריך שיהיו מיוחדים רק לשבת [א"ס יש לו], הם הצגדים שהאדם מתכבד ומתייקר בהם וע"ז דרשין וכבדתו שלא יהיה מלבושך של שבת כמלבושך של חול, שבהם הוא מכבד את השבת, וכגון גלימא חליפה וכובע וכדו'. והנה אע"ג דהגדר הוא מלבושים שהאדם מתכבד בהם מ"מ דין "וכבדתו" בצגדים לא נאמר לנריך האדם אלא לכבוד שבת, וכמ"ש המ"צ [יד] בשם החי' א"ס וכו"ל, ואפי' א"ס הוא צריך לכדו וצבית גוי ג"כ ילבוש בגדי שבת כי אין המלבושים לכבוד הרואים כי א"ס לכבוד השבת, ע"כ.

אבל הצגדים שאין דרך שהאדם מתכבד ומתייקר בהם, צאלו אין נריך שיהיו דוקא מיוחדים לשבת, וע"ז ילפינן מ"מקרא קדש" שיהיה כסות נקיה לכבוד שבת, וכגון הצגדים הסמוכים לגופו וכן החולצה שדרכם להתלכלך ומכבסים אותם תדיר, אלו וכיו"ב נריכים לכבסן לכבוד שבת. ובמ"צ [טו] סיים, וטוב שלא ילבוש בשבת מכל מה שלבוש בחול אפי' חלוק, ע"כ.

אמנם בגדים שלא נועדו אלא להציל מן הקור ומן הגשמים כגון בגדי חורף, מעיל גשם נע"ף סודר וכדו' כיון שאין דרך האדם להתכבד בהם וגם אין רגילות לכבסם אין נריך להחליפם לבגדי שבת וגם אין נריך לכבסם במיוחד לשבת. מ"מ א"ס יש צני אדם שמתכבדים בלבוש

כמו סוודר וכדו' יש להחליפם לכבוד שבת
—אם יש לו.

בליית קטן י"ל שאין צריך לכבדו שבת
כיון שאין דרך לכבדו תדיר, וגם אלו
שדרכם ללבוש על צגדיהם כיון שאין הדרך
שהטלית מתלכלכת כמו החולצה וכדו' לכן אין
צריך לכבדו שבת. מ"מ נוהגים להחליף
לטלית מכובסת לכבוד שבת [גם אם דרכו
ללבוש תחת צגדיו] ועיין לשון המ"צ [טז] ואם
אפשר לו טוב שיהיה לו גם טלית אחר לשבת.
מבכסיים מסתבא שיש להחליפו לצגד של
שבת כיון שהוא צגד עליון.

נעלים נראה דאינו בכלל כסות נקיה כיון
שהדרך שהם מתלכלכים מיד
כשהולכים בהם ולא שייך בהם כ"כ נקיות,
ולא מצינו שיש להחליפם לכבוד שבת, מ"מ
כשמחליפים אותם לכבוד שבת מקיימים צוה
יקרא לשבתא. ואפשר שיש מעלה צנעליים
מיוחדות לכבוד שבת. [וע"ע שעה"ס לעיל
ס"ק י"א].

עוד פרטי דינים בענין הכיבוס:

א. גדר צגד שאינו נקי שצריך לכבדו, נראה
שהדבר תלוי בהרגשת האדם אם מרגיש
שהצגד מלוכלך. ואע"פ שדרגות שונות יש
בזה, מ"מ כל עוד שאין הצגד צמנצ שצטלה
דעתו אזי הקובע בזה הוא הרגשתו.

ב. צגדי קטנים או חולים וכיו"צ אם הדרך
לכבדן יום יום, נראה שאין הם בכלל
תקנת עזרא לכבדו ציוס ה' דווקא שהרי צריך
לכבדם יום יום לפיכך מותר לכבדם צע"ש,

ומה"ט מותר לכבדם צוה"מ [יז].
ג. כיבוס כתם צגד מותר לכבדו בערב שבת
אם הוא לכבוד שבת.

ד. אף אם הכין את צרכי השבת, ג"כ אסור
לו לכבס אלא צחמישי דלא פלוג חכמים
בתקנתם. ומה"ט גם מי שמתארח בשבת אצל
אחרים או צחורים ציציבות וכדו' וכן מי שיש
לו משרתים שמכיינים לו צרכי שבת אין להם
לכבס אלא צחמישי בשבת כתקנת עזרא.

ה. הלוש צגדי שבת צימות החול כגון
לשמחות של רשות וכדו' ממעט בזה את
הענין של "צגדי שבת" [יח].

ו. תשעה באב שחל להיות ציוס צחמישי [יט]
נראה שמותר לכבס לכתחילה צליל שישי,
ואפשר ללמוד מתקנת עזרא שלא לדחות
הכיבוס ליום ו', ואף צגדים שאין צריך להם
לשבת מותר לכבסם אז דצכה"ג לא נהגו
[מנהג ט' הימים] לאסור על הכיבוס.

ומ"מ רחילה ותספורת אסור צליל שישי, אבל
ציוס שישי מותר כל היום כיון שלא
גזרו בה"ג.

ומכיון שלא נהגו וכנ"ל לרחוץ ציוס ו'
כשחל ת"צ ציוס צחמישי, מותר גם
לרחוץ צים או צצריכה ציוס ו' כל היום.

בגדי שבת במוצאי שבת

כתב צשו"ע ילצש צגדיו הנאים וישמח
בציאת שבת וכו', וכתב ע"ז צמ"צ
[כ] וז"ל, וילך בהם עד מוצאי שבת אחר
הצדלה, עכ"ל. פירוש: דלא תימא שמיד אחר
צאת השבת מותר לו לפשוט את צגדי השבת

שער הציון

[טז] שם ס"ק ה': [יז] שו"ע או"ח ס' תקל"ד ס"א וצ"ח ס"א: [יח] עי' מג"א ס' רס"ב סק"ב
מה שהביא צשם הכתבים. וז"ל הצאר היטב צשו"ע אכן העזר ס' ס"ה ס"א, כבוד לחתן וכלה עדיף מכבוד
הרגל, ונפ"מ שאם יש לו איזה מלבוש חדש ללבוש צחופה ופגע צו הרגל קודם הצחופה, לא ילבישו צרגל אלא
יניחו עד יום הצחופה. ע"כ. וע"ע רמ"א או"ח ס' תקנ"ט סעיף ח': [יט] עיין רמ"א תקנ"ח ס"א ומ"צ
סק"ג: [כ] ס' רס"ב סק"ח: